

УДК 331.101.5
К 15

Денис КАЙДАЛОВ

РАДЯНСЬКИЙ ТЕХНОКРАТИЗМ І “РЕАКЦІЙНА ПСЕВДОНАУКА”

У статті обговорюється ідея Загальнодержавної автоматизованої системи управління національним господарством (ЗДАС) у світлі проблеми взаємодії між людиною та системою машин. На матеріалі історії промислового застосування електронно-обчислювальної техніки, а також на основі порівняння систем В.М. Глушкова і Фредеріка Тейлора обґрунтовується пізнавальна неспроможність технологічного детермінізму.

Ключові слова: автоматизація, людина, машина, технократія, технологічний детермінізм.

Постановка проблеми. Актуальність теми статті зумовлена підвищеним інтересом наукової спільноти до проблеми “штучного інтелекту”. Як наслідок, з’являються уявлення, в яких людина розглядається як своєрідна машина та підміняється дійсна *проблема* людських взаємин уявною проблемою “соціальних технологій”. Усе гучніше лунають заклики до повороту суспільства на шлях технократії, перетворення людини в досконалу машину або створення машини, яка була б досконалішою за людину. На тлі технократичної традиції філософська література набуває характеру фетишизації або метафізичного заперечення техніки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Озираючись на минуле, ми пригадуємо, що першу цілісну концепцію “промислово-наукової” організації суспільства створив засновник утопічного соціалізму Анрі Сен-Сімон на початку XIX ст.

У сучасній літературі обґрунтування пізнавальної неспроможності технологічного детермінізму на основі порівняльного аналізу

систем В. Глушкова і Фредеріка Тейлора представлено недостатньо. У цьому полягає як актуальність, так і новизна основних ідей статті.

Деякі аспекти зазначеної проблеми представлені у дослідженнях А. Кокошина, А. Міронова, В. Піхоровича, Д. Столяренка, Е. Семенюка та ін. Зокрема, А. Міронов розглядає технократизм як: 1) перенесення професійного мислення і цінностей із сфери наукової чи інженерної діяльності на всю іншу багатоманітність відношень; 2) абсолютизацію математичних моделей – надання їм онтологічного статусу [9]. Дмитро Столяренко зазначає: “одним із ключових положень критики технократії, окрім суто економічних (у вузькому значенні слова), має стати положення про збереження розподілу праці, не дивлячись на те, що технократія передбачає досягнення так званого суспільства постдефіцитної економіки. Маркс у цьому відношенні був далекогляднішим, коли в «Економічних рукописах 1857 – 1859 рр.» писав, що історичне призначення капіталу буде виконано, «коли володіння всезагальним багатством і його збереження будуть вимагати від усього суспільства тільки умовно незначної кількості робочого часу і, з іншого боку, працююче суспільство буде по-науковому відноситися до процесу свого прогресивного відтворення...; отже, тоді, коли припиниться така праця, при якій людина сама робить те, що вона може змусити речі робити для себе, для людини” [11].

Мета статті – через дослідження феномену *радянського* технократизму обґрунтувати неспроможність технологічного детермінізму як пізнавального принципу.

Почнемо з того, що під “технократією” у широкому сенсі слова розуміють політичний режим, заснований на владі інженерів у суспільстві. Ідеологією цього режиму є технократизм або ж “технологічний детермінізм”, який полягає в ототожненні розвитку суспільства з технічним прогресом, а точніше, з розвитком важкої промисловості. Згідно з цією концепцією, жива людина є лише засобом розвитку техніки. У технократичних ідеях виражаються інтереси ватажків промислових армій – сучасних буржуа або так званих “підприємців”. Мовляв, усі соціальні проблеми є наслідком проблем інженерно-технічного характеру, з якими народу під силу впоратися тільки під чуйним керівництвом “організаторів спільної

справи”¹. Подібної думки дотримувалися і радянські партійні економісти, які намагалися утілити у життя утопії Сен-Сімона та ін., прикриваючи свій соціалістичний сором ім’ям Карла Маркса.

У “країні реального соціалізму” загальне виробництво складалося з сукупності різних виробництв, кожне з яких не було самостійним, а залежало від усіх інших. Такі відносини виробництва, де кожен виробник не відокремлений і є виробником лише у зв’язку з іншими, тобто сам по собі взагалі не є виробником, – відповідають ще тільки мануфактурній формі поділу праці. При цьому кожен окремий виробник створює тільки частину (деталь, елемент) від цілого продукту. Отже, вони є одночасними та розгорнутими у просторі етапами єдиного процесу виробництва. Інша справа, якби всі ці розрізнені учасники єдиного виробничого процесу були сконцентровані в загальному місці, наприклад, під дахом однієї фабрики або на території заводу, а також долучені до системи машин. Тоді б вони виявилися відокремленими не за взаємним розташуванням на карті країни, тобто чисто географічно, а функціонально як скомбіновані органи виробництва. Їхнє існування було б доведено відповідно до сутності. Отже, у формі фактичної кооперації виник би насправді капіталістичний розподіл праці. Але з відомих причин, зокрема, щоб уникнути набуття республіками СРСР незалежності та подальшого їхнього відділення, так зроблено не було. Замість необхідної концентрації засобів виробництва і спілкування здійснювалася централізація управління над ними з метою збереження державної монополії на джерела життєзабезпечення, у тому числі за рахунок розпорошення робочої сили по всьому Радянському Союзу, завдяки взаємно віддаленому розташуванню підприємств, посиленню залежності між ними й загалом між республіками. На цій хвилі, у період післявоєнної кризи, разом із проблемою виникає і задум “революційного” розв’язання

¹ Влучну характеристику цієї тенденції дає Ф.М. Достоевський вустама Разуміхіна, персонажа роману “Злочин і кара”: “У них не людство, в міру розвинувшись історичним, живим шляхом, саме собою звернеться, нарешті, в нормальне суспільство, а, навпаки, соціальна система, вийшовши з якої-небудь математичної голови, негайно ж і влаштує все людство і в одну мить зробить його праведним і безгрішним, раніше від будь-якого живого процесу, без усякого історичного та живого шляху!”

цієї проблеми у вигляді так званої Загальнодержавної автоматизованої системи управління народним господарством (ЗДАС). Немов *deus ex machina*, ЗДАС був покликаний установити “правильне” співвідношення між пропозицією та попитом, що порушується при капіталістичному способі виробництва і спілкування. Адже не дивно, що в заснованому на капіталі радянському суспільстві розвиток важкої промисловості супроводжувався анархією та кризами. Наприклад, з цього приводу Маркс писав: “Вульгарні соціалісти (а від них ще й деяка частина соціал-демократів) перейняли від буржуазних економістів звичку розглядати і пояснювати розподіл суспільного багатства як щось незалежне від способу виробництва, а відтак зображати справу так, ніби соціалізм обертається переважно довкола питань розподілу” [6, 20].

Високотехнологічним засобом управління у СРСР намагалися відшкодувати примітивність засобів виробництва, а також способу їхнього використання. Цим переслідувалася мета “урівноважити” суперечності всередині наявного способу виробництва, а водночас залагодити колізію між самим суспільством і його офіційним виразником у вигляді держави. Потопаючий за соломинку хапається.

І справді, якщо запитати у нормальної людини: “Як побудувати соціалізм?”, то вона, радше за все, відповідь: “Взяти все та поділити!”. Виникає питання: “А за яким принципом ділити?” – Треба, мабуть, думати, що “згідно зі справедливістю”. Але що таке “справедливий” розподіл?

На це питання Карл Маркс у “Критиці Готської програми” [6] задається закономірними питаннями: Хіба буржуа не стверджують, що сучасний розподіл “справедливий”? І хіба він не є винятково “справедливим” розподілом на базі сучасного способу виробництва? Хіба різні соціалістичні сектанти не дотримуються найрізноманітніших уявлень про “справедливий” розподіл?

Само собою зрозуміло, що “кадри розв’язують усе”, відповідно, чому б не замінити генерального секретаря, якому нічого людське не чуже, у тому числі властиво й помилятися, – на електронного оракула, що пророкує несуперечливі “держплани”. Можна навіть піти далі та ввести в експлуатацію електронних кербудів і дільничних інспекторів, які не п’ють і хабарів не беруть. Але хто ж буде виконувати ці самі “держплани”, угвинчуючи лампочки у під’їздах, латаючи дахи, і, таким чином, наближати людство до світлого

соціалістичного майбутнього? Очевидно, що все той самий Ното Sovieticus. І здійснювати управління над цим “дивом техніки” також доведеться живій людині – такому собі професору фон Брауну.

Проте навіщо якийсь фон Браун, якщо нам відома гідна кандидатура на посаду “організатора великих робіт” – це Василь Піхорович з “Київського політехнічного інституту”. Через небачену скромність себе він не висуває, хоча при цьому не боїться “визнати прямо”, що “зумів правильно оцінити” ідею ЗДАС, на відміну від А. Арсенєва, Е. Ільєнкова та В. Давидова [10, 482].

Перш ніж ратувати за цією ідеєю, видаючи її за революційну теорію майбутнього, Піхоровичу варто було б поцікавитися буденною практикою минулого. Замість цього, у кращих традиціях “істинного марксизму”, під усі дрібні винаходи мурашиного світу, підводиться гранітна база “комуністичної” ідеології. Щоб не впасти у спокусу, ми звернемося до світової історії застосування електронно-обчислювальних машин.

У 1890 р. Бюро перепису населення США проводило конкурс із пошуку нових, раціональніших шляхів підрахунку національної статистики. Переможцем конкурсу став інженер Герман Холлерит, що працював у цьому ж бюро. Молодий винахідник використовував перфокарти подібні тим, які передбачав Беббідж. Він також створив клавішний перфоратор для кодування інформації та пристрій для зчитування перфокарт (card reader) табулятор (pin press). Електро-механічна інформаційна машина Холлерита опрацювала перепис 1890 р. менш ніж за два з половиною роки, скоротивши необхідний для підрахунку даних час на дві третини. Винахідник заснував свою власну компанію Tabulating Machine Company для торгівлі “разючими машинами”. У 1924 р. компанія була перейменована в International Business Machines, більш відому як ІВМ.

Але визнаним роком створення першої універсальної ЕОМ став 1946 р., коли у США запрацював ЕНІАС² – електронний цифровий комп’ютер загального призначення, який можна було перепрограмувати для розв’язання широкого спектра завдань. Він розроблявся на замовлення армії для складання балістичних таблиць для артилерії та авіації при бомбометанні. Винахідники

² Electronic Numerical Integrator And Computer - Електронний числовий інтегратор і обчислювач.

ENIAC, Еккерт і Моклі, продали свою машину компанії Ramington-Rand, які перейменували її в Universal Automatic Computer (UNIVAC). Знову Бюро перепису населення США стало першим комерційним замовником, що купив UNIVAC для підрахунку перепису населення 1950 р.

Винахід програмованого комп'ютера виявився сприятливим для промисловості, яка до того часу вже зазнавала перетворення видів праці відповідно до максимальної автоматизації виробничого процесу. До речі, у квітні 1947 р. на заводі Ford був відкритий “департамент автоматизації”. За свідченням Дж. Ріфкіна, новий відділ працював із застосуванням уже відомих технологій – гідравліки, електромеханіки та пневматики – для прискорення операцій і поліпшення продуктивності на конвеєрі [13, 66]. Тоді не сходили з уст розмови про “автоматизовану фабрику”. У журналі Fortune за листопад 1946 р. анонсовано, що “загроза і перспектива безлюдного виробництва близька як ніколи”. Замість звільнення людей від праці відбувалося і продовжує відбуватися звільнення праці від людей, тобто його збезлюднення. Чутки про автоматизовану фабрику спровокували серед робітників хвилю протестів. З 1945 до 1955 рр. у США сталося понад 43 000 страйків у рамках наймасштабнішого в історії промисловості конфлікту між робітниками та капіталістами. А через півстоліття директор із інженерно-технічної справи заводу Rolls-Royce Колін Сміт констатував факт: “часи величезних фабрик, заповнених людьми, скінчилися” [15, 4].

Залежно від панівних суспільних відносин один і той самий засіб виробництва, у тому числі й електронно-обчислювальна машина, стає умовою або результатом того чи того розвитку продуктивної сили людей і пов'язаного з ним перетворення суспільного ладу. Як основу такого суспільного розвитку в кожному окремому випадку будь-яке винайдене знаряддя праці має (чи не має) найрізноманітніші прояви та наслідки. Так, будь-яка сила виробництва може бути звернена в силу руйнування. А з боку тілесності, як наявна річ або сукупність речей, засоби й матеріали людської праці байдужі до суспільної форми. Бо економічним відношенням є їх

застосування, а не самі по собі засоби та матеріали³. Таким економічним відношенням є, наприклад, капітал.

Як відомо, починаючи з XVII ст. капіталісти створюють акціонерні товариства з метою забезпечення торгівлі на широкому просторі, насамперед, у континентальному масштабі. Будівництво залізниць служило інтересам акціонерів, а саме привласненню транспортної та інформаційної інфраструктури, а також торговельній експансії. Як запевняє Пітер Мерфі, під час розв'язання проблеми щодо здійснення контролю на відстані за допомогою будівництва залізниць був закладений фундамент корпоративного управління [12, 36].

Винахід і початок комерційної експлуатації електромеханічного телеграфу 1837 р. форсувало просування засобів зв'язку, уможлививши людям розкинути залізничні колії через цілий континент. Телеграф був покладений в основу узгодження дій людей у розосереджених конторах єдиної корпорації. За його допомогою було революціонізовано спілкування людей. Корпоративний спосіб спілкування зводиться до найпростіших моментів: запису, зберігання, вилученню. Він полягає в необхідності для капіталіста контролювати діяльність своїх робочих на відстані. Спочатку контори (offices) створювалися шляхом зведення воедино кількох робочих місць: друкарської машинки (запис), картотеки (зберігання) і телеграфу (вилучення). З часом ці три функції були просто об'єднані в одному універсальному пристрої – комп'ютері (ЕОМ). Однак оцифровка дій запису, зберігання та вилучення дає можливість змінити хіба що швидкість та масштаб виконуваних операцій, чисто їх кількісну форму, але ніяк не сутність, тобто суспільне відношення людей. Адже машина – це всього лише “орган людської волі”, “посередник” у відношенні людини до людини. Сама ж людська воля, діяльним проявом якої є будь-яке знаряддя, походить із абсолютно інших речей, аніж суто техніка. Від самого знаряддя не

³ На цей аспект звертає особливу увагу Карл Маркс у своїй критиці поглядів Прудона: “Машина так само не є економічною категорією, як бик, який тягне плуг. Сучасне застосування машин є однією з форм відносин нашого сучасного економічного ладу, але спосіб експлуатації машин – це зовсім не те, що самі машини. Порох залишається порохом незалежно від того, чи вживається він для того, аби завдати рану людині, або для того, щоб залікувати рани тієї самої людини” [8, 24].

залежить, чи буде воно опосередковувати звільнення або ж гноблення однієї людини іншою. Жива душа не слухатиметься механіки! Можливо, у чийсь фантазії ЗДАС і готовий, але натура людська для нього ще не готова! Очевидно, що проблема волі та моральності, на щастя, лежить поки що за межами інженерного відомства.

Класична капіталістична організація праці бере свій початок у залізничній промисловості США 1850-х рр. З метою розв'язання наростаючих труднощів у забезпеченні порядку під час перевезень, залізнична компанія Western Railroad затвердила систематичний збір відомостей від своїх дорожніх майстрів і швидше поширення поточного розкладу серед своїх поїзних бригад. Саме ж по собі будівництво залізниці було зумовлено зростанням населення та потребою в розширенні ринку, що передбачає відповідний розвиток спілкування та торгівлі.

Капіталістична корпорація, по суті, є посадовою пірамідою, де в основі ієрархії перебувають виконавці й безпосередні робочі, вище сходять виробничі керівники (managers) і бригадири (foremen), а на вершині сидить директор, який віддає накази на розпорядження ім'ям капіталу. Цей принцип організації виробничого процесу був поширений на всі галузі промисловості та став нормою для державних монополій по усьому світу аж до 1980-х рр. Нічого нового порівняно з цим академік Віктор Глушков не пропонує, адже найважливішою функцією ЗДАС називає “аналіз і ... контроль виробничо-господарської діяльності окремих ланок і всього народного господарства загалом” [1, 154]. Щобільше, самому ж радянському “генію сутінків” його дітище “уявляється ... у вигляді гігантської піраміди ...” [1, 155].

Оскільки корпоративне спілкування позбавлялося безпосередності та усе частіше здійснювалося між випадковими і незнайомими особами, то власне так виробилася й відповідна “машинна” мова. Вона набувала знеособлений, спустошений і ритуальний характер, який до болю знайомий громадянам СНД із досвіду спілкування у державних установах.

Ось що, до речі, з приводу управління підприємством при капіталістичному виробництві пише Карл Маркс: “Керівництво справами або верховенство капіталіста є не тільки особливою функцією, що належить суспільному процесу праці і походить з самої природи цього процесу; але воно є водночас функцією

експлуатації суспільного процесу праці, і коріниться, отже, у неминучому антагонізмі між експлуататором і живим об'єктом його експлуатації. Так само із зростанням масштабів виробництва, які вже перестали бути власністю робітника, зростає і необхідність контролю над доцільним їх вживанням” [5, 284]. За винаходом ЗДАС вбачаємо ту саму необхідність нагляду над процесом соціалістичного будівництва, що впливає з класової суперечності у радянському суспільстві. Отже, золоте теля в “країні Рад” таки мало деяку владу!

Пропагуючи зміну способу розподілу без зміни способу виробництва, зміну засобу управління без зміни суспільного ладу, Піхорович тим самим закликає лише до зміни форми експлуатації праці капіталом, і, виходячи з цього, виявляється справжнісіньким реакціонером. Він прагне зберегти теперішнє суспільство, але якимось дивом позбувшись укоріненого у ньому лиха. Інтуїтивно відчуваючи це, Піхорович спочатку стверджує, що “технічний засіб для усунення «роз'єднаності» окремих ланок суспільного виробництва було запропоновано ... Глушковим, під керівництвом якого й була розроблена ідея загальнодержавної автоматизованої системи управління економікою” [10, 482]; а вже через кілька сторінок сам же себе заперечує: “Менше за все хотілося б, щоб все написане тут було сприйняте таким чином, нібито автоматизовані системи управління економікою в змозі подолати ... «роз'єднаність» окремих ланок суспільного виробництва” [10, 484]. І тепер уже визнає правоту Ільєнкова: “Безперечно, що ця «роз'єднаність» долається лише ... через привласнення кожним індивідом усіх практичних здібностей людства”, хоча ще кількома сторінками раніше ця ж думка Ільєнкова змушувала його «дещо насторожитися» [10, 481]. У підсумку, за допомогою риторичного прийому Піхорович, немов барон Мюнхаузен, витягує себе з метафізичного болота. Важко після цього не погодитися з Вольтером, що метафізичні системи для філософів – усе одно що романи для жінок.

Принципи створення автоматизованої системи управління Глушкова є кібернетичним вдосконаленням принципів “наукового управління виробництвом” (scientific management) Фредеріка Тейлора. Свого часу керманіч Жовтневої буржуазно-демократичної революції 1917 р. у Російській імперії В.І. Ульянов (Ленін) справедливо називав систему Тейлора “«науковою» системою витискання

поту” [4, 18], системою поневолення людини машиною [3, 369], яка “...сполучає в собі витончене звірство буржуазної експлуатації з низкою передових наукових завоювань у справі аналізу механічних рухів при праці, вигнання зайвих і незграбних рухів, вироблення правильних прийомів роботи, введення найкращих систем обліку та контролю і т. д.” [2, 189 – 190]. Отже, тепер ми можемо підкинути пану Піхоровичу перспективну ідею для чергової статті: кібернетичний тейлоризм на службі радянської влади!

Книга Тейлора “Принципи наукового управління” є відповіддю на питання про підвищення ефективності національного господарства. Основна ідея цієї роботи може бути передана лаконічною фразою: “Максимальне процвітання досягається лише як результат максимальної продуктивності” [14, 2]. При цьому автор стверджує, що нібито “справжні інтереси” власника і найманого працівника збігаються, оскільки успіх кожного з них опосередковано успіхом іншого. Виходить чарівна теорія, яка обіцяє кожному своє “щастя”: панам – у неробстві, а рабам – у праці! Адже створення вільного часу, тобто розвиток усієї повноти творчих сил кожної людини, а тому також і суспільства, при пануванні капіталістичних відносин постає як вільний час для декотрих.

Взагалі помилково розглядати економічні відносини тільки з погляду розподілу суспільного продукту та робити на ньому головний акцент, оскільки цей розподіл виникає з розподілу умов виробництва. А розподіл останніх, своєю чергою, визначається способом виробництва.

У передмові до своєї книги “ліками від непродуктивності” Тейлор називає “системне управління”. Але ми несподівано знаходимо подібні ж міркування Глушкова в обґрунтуванні автоматизованого управління: “Такі системи уможливають значно поліпшити якість управління, а це, очевидно, веде до підвищення ефективності виробництва” [1, 136]. Далі читаємо у Тейлора: “Основний зміст цієї книги прояснить, що для роботи, згідно з науковими законами ... майже кожній дії робітника мають передувати одна або кілька підготовчих дій із боку управління, які тільки й дадуть йому змогу виконувати свою роботу краще і швидше, ніж він міг би це робити за інших умов” [14, 10]. І з цього місця підхоплює Глушков: “Адже кожному зрозуміло, що безглуздо було б науково управляти безладом. А елементарний порядок досягається тоді,

коли за допомогою ЕОМ на нижньому рівні здійснюється перехід до планування всіх операцій по днях, по годинах, а у деяких випадках – навіть по хвиликах” [1, 137]. Конгеніально! І так, крок за кроком, крізь час і простір, Глушков із Тейлором, не відаючи того, разом створили доктрину автоматизованого управління виробництвом.

За всім цим ховається головне питання: чи сприяє цей винахід реалізації людської свободи? – Без соціальної революції та усунення класів навряд чи! При збереженні капіталістичного способу виробництва і спілкування специфічна функція ЗДАС буде визначатися не тільки співпрацею людей для досягнення загального результату, скільки класовим протистоянням між власником засобів виробництва і власником лише здібності до праці. Отже, все, що нам пропонується – це зміцнення державної машини тепер вже бездушними і, у цьому сенсі, досконалими бюрократами. Навряд чи це положення врятує автоматизація документообігу, яка оголошена “основоположним принципом створення автоматизованої системи управління” [1, 139].

Тоді, коли у СРСР кібернетику таврували “реакційною псевдонаукою”, її засновник Норберт Вінер пророчче попереджав людство про наслідки автоматизації, нагадуючи, що автоматична машина є прямим економічним еквівалентом рабської праці. Отже, широке застосування автоматичної системи машин у суспільстві, заснованому на капіталі, робить незатребуваними людей, які живуть лише власною працею, але збагачує тих, хто живе чужою працею, тобто капіталістів. Інакше кажучи, “тут той, хто працює, нічого не набуває, а той, хто набуває, не працює” [7]. Хто не працює, той їсть!

Висновки. Отже, технократистська ідеологія не розв’язує проблем реального звільнення людини з тенет відчуженого буття; вона здатна імітувати розв’язання дійсних суперечностей людського суспільно-історичного буття, даючи реальним практикам хибні орієнтири. Особливо це відчутно у царині освіти, що може стати предметом *подальших досліджень*.

Література

1. Глушков В.М. Что такое ОГАС? / В.М. Глушков, В.Я. Валах. – М. : Наука, 1981. – 160 с.

2. Ленин В.И. Очередные задачи советской власти / В.И. Ленин // Полное собрание сочинений. – М. : Политиздат, 1981. – Т. 36. – С. 165 – 208.
3. Ленин В.И. Система Тейлора – порабощение человека машиной / В.И. Ленин // Полное собрание сочинений. – М. : Политиздат, 1980. – Т. 24. – С. 369 – 371.
4. Ленин В.И. “Научная” система выжимания пота / В.И. Ленин // Полное собрание сочинений. – М. : Политиздат, 1980. – Т. 23. – С. 18 – 19.
5. Маркс К. Капитал: Критика политической экономии / К. Маркс. – Изд. 2-е. – СПб. : Типография А. Бенке, 1898. – Т. 1. – 682 с.
6. Маркс К. Критика Готской программы / К. Маркс // Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Изд. 2-е. – М. : Политиздат. – Т. 19. – С. 1 – 32.
7. Маркс К. Манифест Коммунистической партии / К. Маркс, Ф. Энгельс // Сочинения / К. Маркс, Ф. Энгельс. – Изд. 2-е. – М. : Политиздат. – Т. 4. – С. 419 – 459.
8. Маркс К. Письма о “Капитале” / К. Маркс, Ф. Энгельс. – М. : Политиздат, 1968. – 746 с.
9. Миронов А.В. Технократизм – вектор развития глобализации [Электронный ресурс] / А.В. Миронов. – М. : МАКС Пресс, 2009. – 132 с. – Режим доступа : <http://do.gendocs.ru/docs/index-168773.html>.
10. Проблема истории в творчестве Э.В. Ильенкова : материалы XV Международной научной конференции “ИЛЬЕНКОВСКИЕ ЧТЕНИЯ – 2013” / Под общ. ред. док. филос. наук, проф. Е.В. Мареевой. Москва, 28 – 29 марта 2013 г. – М. : Изд-во СГУ, 2013. – 530 с.
11. Столяренко Д. Технократия и возможность общества будущего [Электронный ресурс] / Д. Столяренко. – Режим доступа : <http://propaganda-journal.net/7851.htm>.
12. Murphy P. Knowledge Capitalism / P. Murphy // Thesis Eleven. – 2005. – № 81. – P. 36 – 62.
13. Rifkin J. The End of Work / J. Rifkin. – NY : Tarcher, 1995. – 350 p.
14. Taylor F. The Principles of Scientific Management / F.W. Taylor. – NY : Dover Pub., 1997. – 80 p.
15. Whadcock I. A third industrial revolution [Special report] / I. Whadcock // The Economist. – 2012. – April 21st. – 54 p.

Кайдалов Денис. Советский технократизм и “реакционная лженаука”. В статье обсуждается идея Общегосударственной автоматизированной системы управления народным хозяйством (ОГАС) в свете проблемы взаимодействия между человеком и системой машин. На материале истории промышленного применения электронно-вычислительных машин, а также на основе сравнения

систем В.М. Глушкова и Фр. Тэйлора доказывается познавательная несостоятельность технологического детерминизма.

Ключевые слова: автоматизация, человек, машина, технократия, технологический детерминизм.

Kaidalov Denys. Soviet techocratism and *reactionary pseudoscience*. This article discusses the idea of the Nationwide Automated System of Economic Management (NWAS) in the light of the problem of interaction between man and machine system. From the historical point of view on the industrial use of computers and comparison of Glushkov's theory of automated management with Taylor's theory of scientific management we refute the technical determinism.

Key words: automation, human, machine, technocracy, technological determinism.